

Borre Historielag

«Uten smeden kunne ingen seg berge»

En heller lite påaktet del av vår kulturhistorie, smijernskunst, var temaet for historielagets møte på Bruserød 9. mai. Kveldens foredragsholder, Karen Bjerke, tidligere formingslærer med stor interesse for og kunnskap om emnet, ga oss innledningsvis et innblikk i jernets historie fra en periode da jernutvinning var en arbeidskrevende og komplisert prosess og det ferdige produkt en ettertraktet vare som lenge var dyrere enn sølv. Mens bronzen mest ble anvendt til å fremstille smykker og praktgjenstander for overklassen, gikk jernet til nyttegjenstander og etter hvert til våpen og ble allemannseie. Rik dekor på skap, kniver, låser og bogtre talte sitt språk om bondens status.

Middelalderens finsmeder, «kleinsmedene», brakte jernet til heder og verdighet i Europa som materiale til rik utsmykning av porter, balkonger og gjerder for dem som hørte hjemme i de øvre samfunnslag. Kirken var også en viktig oppdragsgiver og benyttet seg av dyktige finsmeder til ulike oppgaver: gedigne lysekroner, utsmykning av gravsteder, porter. Det ble f.eks. vanlig å anbringe en jernring på kirkedøren; den forfulgte som klarte å gripe fatt i den, var dermed innvilget kirkeasyl.

Som andre håndverkere, var smedene organisert i laug. Det var et lukket yrke som gikk i arv fra far til sønn så her ble mye spesialisert kunnskap samlet i få familier. O. 1900 skal det ha vært ca. 120 smeder i Norge, de fleste grovsmeder og hovslagere. Finsmedene arbeidet ofte på oppdrag fra arkitekt eller kunstner og var ansvarlige for detaljene som bidro til å understreke og forsterke den estetiske helheten. Gustav Vigeland brukte eksempelvis smeden C.F.Andersen (d. 1947) til utsmykning av Nordraak-statuen i hovedstaden, og en kjempestor lysekrone på Slottet er også resultatet av samarbeidet mellom de to.

Foredragsholderen hadde som pensjonist vandret gatelangs i Frogner-Majorstustrøket i Oslo og fotografert smijernsarbeider i hva en må kunne kalle «patrisierhus» fra byggeboomen i Christiania på 1880- og 90-tallet. Gjennom et samarbeid med Byantikvaren har det lyktes henne å finne frem til navn på utførende smeder, og hun var delansvarlig for den store utstillingen i Oslo i 2010 under betegnelsen «Smi mens jernet er varmt!» Smijernets gullalder tok slutt o. 1930 med funksjonalismen som var mer opptatt av rene flater uten overflødig krimskrams.

Sørgelig nok er mye av det fine smijernsarbeidet til dels i dårlig forfatning i dag, eller det er rett og slett blitt borte, f.eks. ved at gårdeieren fjerner en port for å få bred nok innkjørsel til huset, eller ved at et gjerde «forsvinner» i en tujahekk. I noen tilfeller har gårdeieren gått lei av å vedlikeholde kunstverket og fjernet det.

Har vi så noe av dette fine håndverket i Horten som bør tas vare på? spurte Bjerke og ga selv svaret: porten inn til Lystlunden, laget av smeder på KJV i 1928, en staselig, monumental port som riktignok i dag står litt malplassert og nok kan trenge en ansiktsløftning, - en utfordring til kommunen?

Britt Nyerrød Kjærås takket for et interessant foredrag, fremført med entusiasme og ledsaget med en overhead-presentasjon som til fulle godtgjorde at ikke alt nødvendigvis må skje via 'powerpoint' for å holde på oppmerksomheten.

Neste arr. Tirsdag 28. mai. Historisk tursti nr.21. Kjærranåsen og Krokeborgåsen. Guide: Harald Ouff.

Ref. ak

1 Karen Bjerke og Britt Nyerrød Kjærås